Український інститут національної пам'яті
ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ
до Дня захисників і захисниць України–2025

Вступ
Ключові повідомлення
Історична довідка
Тематичні ресурси та матеріали Інституту

Вступ

1 жовтня в Україні відзначатиметься День захисників і захисниць. Це свято запроваджено 2014 року на вшанування мужності та героїзму захисників і захисниць незалежності та територіальної цілісності України, військових традицій і звитяг Українського народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві.

Цей День пов'язаний із українським традиційним святом Покрови Пресвятої Богородиці – захисниці від ворогів. Божу Матір дуже шанували козаки, а Покрова для них була одним із найвеличніших свят. Козацькі традиції бережуть та розвивають сучасні захисники і захисниці України.

Український інститут національної пам'яті підготував тематичні інформаційні матеріали до Дня захисників і захисниць.

Ключові повідомлення

День захисників і захисниць – передусім свято тих, хто відстоює незалежність, а ми маємо змогу жити повсякденним життям – працювати, творити, відпочивати, виховувати дітей.

У цей день ми вшановуємо сучасних захисників і захисниць України та українських героїв різних епох. Сучасні воїни примножують і розвивають тисячолітні українські військові традиції.

Дякуємо всім, хто боронить нашу незалежність і згадуємо кожного та кожну, хто віддав життя за Україну. Наша подяка Силам безпеки та оборони України не щось абстрактне і безособове, адже в кожного з нас є рідні, друзі й колеги, котрі стоять на захисті країни та свободи.

Найпростіша подяка – підтримувати донатами бойові підрозділи.

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

Обов’язок кожного з нас – бути міцним тилом нашої армії, з максимальною самовіддачею посилювати й підтримувати наших оборонців і наближати Перемогу.

Українська армія стала однією із найбоєздатніших у світі. Сьогодні, як і впродовж століть, наші захисники і захисниці є щитом Європи.

Україна береже імена героїв минулих епох – від воїнів-русичів і козаків до вояків доби Української революції та УПА. Тяглість поколінь знайшла відображення і в елементах сучасних військових одностроїв – головний убір «мазепинка», нарукавний знак тризуб. Гасло «Слава Україні! – Героям слава!» є офіційним вітанням українського війська.

Війна формує та гартує українську націю. Героїзмом, відвагою та самовідданістю нинішні захисники і захисниці завоювали найвищий рівень довіри в українців. Цим ми викликаємо повагу й в світі. Віримо, що нинішні захисники та захисниці здобудуть Перемогу.

Сьогодні Збройні сили України є інституцією, якій найбільше довіряє українське суспільство.

Історична довідка

1 жовтня українці відзначають свято Покрови Пресвятої Богородиці. Ідея заступництва Божої Матері – захисниці від ворогів – має глибоке коріння із часів Русі й пов’язане із походами русів IX століття. Князь Ярослав Мудрий збудував у Києві церкву на Золотих Воротах як вияв вдячності Богові та Пресвятій Богородиці.

Свято Покрови Пресвятої Богородиці має особливе пошанування саме в Україні. В козаків воно отримало другу назву – Козацька Покрова. У цей день на Запорізькій Січі проводили ради для обрання отаманів і старшини.

Тоді ж з’явилися ікони «Козацька Покрова», де під омофором Богородиці зображуються українські ієрархи, гетьмани й козаки.

Під час Української революції 1917–1921 років відроджувалися традиції військово-козацької спільноти. Вони стали основою для розбудови збройних сил УНР, Української Держави та ЗУНР. Передусім це простежується в найменуваннях військових формацій. Першим таким підрозділом став Український козацький полк імені Богдана Хмельницького, створений у травні 1917 року. Згодом виникли формування, названі на честь інших видатних козацьких командирів – Петра Дорошенка, Максима Залізняка, Костя Гордієнка, Івана Мазепи. Козацький «відбиток» є й у таких назвах: Січові стрільці, Запорізька група, Сердюцька дивізія, гайдамацькі полки та вільне козацтво.

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ’ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

Козацькі військові традиції в добу Української революції простежуються також у військовій символіці (стяги, відзнаки), назвах військової техніки (панцерні потяги «Хортиця», «Запорожець», «Полуботок» та інші), назвах кораблів (крейсер «Гетьман Іван Мазепа», канонерський човен «Запорожець»). Окремо слід згадати військову термінологію для позначення рангів, посад і військово-структурних елементів: козак, ройовий, чотар, бунчужний, півсотенний, сотник, курінний, осавул, полковник, отаман бригади, отаман дивізії, отаман корпусу. Це відображалося в одностроях і зовнішньому вигляді вояків українських військових формацій тих часів. Кашкет-«мазепинка», чорні шапки з кольоровими шликами, черкески й інші елементи старовинного українського військового одягу. Часто бійці голили голови за зразком козаків, залишаючи лише оселедець.

У Другій світовій війні українці боролись із нацизмом в лавах Червоної та Української повстанської армій, інших арміях Об'єднаних Націй. Уродженці різних куточків України й українці світу, котрі були в регулярних арміях або ставали партизанами, служили у допоміжних формуваннях чи на передовій, пройшли всю війну чи загинули в боротьбі, пліч-о-пліч з іншими народами боролися проти нацизму. Українці були серед тих, хто піднімав прапори і над Райхстагом, і над Іводзімою. Вояки Української повстанської армії брали до рук зброю, аби захистити українців від обох тоталітарних режимів – нацистського та комуністичного. Боролися за відновлення української державності, наслідували козацькі військові традиції. Символічний і день її створення – 14 жовтня 1942 року, що тоді припадало на Покрову Пресвятої Богородиці. Боротьба УПА була продовженням українського визвольного руху періоду Української революції 1917–1921 років, підпільно-бойової Української військової організації та Організації українських націоналістів у 1920–1930-х роках.

Сьогодні наше військо стало однією з найбоєздатніших армій світу, маючи за плечима 11 років бойового досвіду. Вже під час сучасної Війни за Незалежність України Збройні сили було реформовано і модернізовано за найновішими стандартами, відновлено питомо українські мілітарні традиції.

ВІЙСЬКО РУСІ (IX–XIV століття)

Військо середньовічної української держави Русь у IX–XIV століттях складалося з дружини, народного ополчення та найманих загонів. Основу становили дружини, до яких входили професійні воїни. Дружини мали великий (київський) князь, удільні князі, а також бояри. За службу дружинники отримували грошову винагороду або пожиттєве право володіти землею.

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

Народне ополчення скликали тільки під час ворожих нападів – воїнів набирали із числа міського населення та селян, які жили навколо міст: усі чоловіки, незалежно від віку та соціального статусу.

Літописці визначають середню чисельність давньоруського війська у 15-20 тисяч, хоча іноді могло бути й значно більше. **На озброєнні** вони мали мечі, шаблі, бойові сокири, списи, піки, рогатини, булави, перначі, дротики, луки зі стрілами та арбалети. А під час облоги й штурму фортець застосовувалися різноманітні військові машини.

Для захисту тіла використовували кольчуги, панцирі, шоломи, щити.

Роди війська: піхота, кіннота та флот.

Головним родом військ була піхота. Та із середини XI століття на перший план вийшла кіннота. Іноді вершники використовували коней тільки як засіб пересування, а в бій вступали у піших бойових порядках.

Флот застосовувався князями здебільшого для походів річками, але іноді здійснювалися і далекі морські виправи. Головним типом військових кораблів була лоддя. Служила передусім для перевезення піхоти на далекі відстані. Кіннота тим часом рухалася вздовж берега.

У ВІЙСЬКУ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА РУСЬКОГО (середина XIV – середина XVI століття)

Упродовж XIV століття більшість українських земель стали складовими у створенні й розвитку Великого князівства Литовського і Руського. Тактичними одиницями війська були корогви, сформовані у кожній із земель князівства. Особливо славилися волинські та подільська корогви.

Також існувала «виправа з дібр і міст», коли великі землевласники мусили спорядити загін визначеної кількості озброєних вояків відповідно до заможності.

Рицарство носило кольчугу, посилену плитовими елементами. Легка кіннота використовувала стьобані каптани, кольчуги. Голову захищали відкриті шоломи із забороло м західноєвропейського типу або кольчужні каптури.

Ударною зброєю був спис або піка. У рукопашному бою рицарі билися мечами, шаблями, тесаками, бойовими сокирами, а також кинджалами. Основною зброєю легкої кінноти був лук.

Артилерія на українських землях з'явилася наприкінці XIV століття, а вже в наступному столітті гармати були стандартним озброєнням українських фортець. Для стрільби використовували кам'яні й залізні ядра. Також застосовували вогнепальну зброю – ручниці, а потім рушниці з гнотовим замком.

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

Найвизначніші перемоги: битва на Синіх Водах (1362 рік), битва під Грюнвальдом (1410 рік), битва під Лопушним (1512 рік), битва під Оршею (1514 рік).

КОЗАЦЬКЕ ВІЙСЬКО (кінець XV – XVIII століття)

Козацьке військо розвивалося в умовах постійного очікування небезпеки. Народжувався новий тип воїна – універсального, витривалого, готового до швидкої зміни обстановки, із сильною вірою як у свої сили, так і в силу товариства.

Первинною одиницею козацького війська була ватага. Наприкінці XVI століття склалася його остаточна структура.

Верховним воєначальником козаків був гетьман. Нижче йшли полковники, сотники і десятники. Основними тактичними одиницями стали полки та сотні.

Чисельність козацького війська в різний час була неоднаковою.

У походах на Москву під проводом Петра Сагайдачного 1618 року брали участь близько 13 тисяч козаків, а вже 1621-го під Хотин він привів 40-тисячне військо. Визвольна боротьба Богдана Хмельницького підняла на боротьбу величезні маси народу. Так, за свідченнями сучасників, під Пилявцями козацьке військо налічувало 100 тисяч, а під Зборів, за словами Хмельницького, він привів до 360 тисяч. Регулярного війська було набагато менше: у міжнародних договорах, підписаних гетьманом, фігурують 20, 40 та 60 тисяч реєстрових козаків.

Козак використовував одночасно стрілецьку ручницю, аркебузи, мушкети, яничарки, пістолі тощо і холодну зброю, в якій домінували шабля, спис і бойова коса. Хоча були поширені й ножі, кинджали, келепи, аркани, перначі, булави. Артилерія використовувала залізні, бронзові та мідні гармати малих калібрів.

Українське козацьке військо не мало окремих родів військ – козак був універсальним воїном. Тому правильно буде говорити про спосіб бою. Успіх у ньому досягався завдяки раптовій атаці або щільному вогню з рушниць і гармат. Піхота становила ударну силу козацького війська. Гармат у козацькому війську було небагато, але їх обслуговували вправні гармаші.

З другої половини XVI століття козацтво все частіше з'являється на Чорному морі, де його ударів зазнають усі турецькі чорноморські міста, включаючи й османську столицю.

Найвизначніші перемоги українського козацтва: битва під Кафою (1616 рік), похід Сагайдачного на Москву (1618 рік), Хотинська битва (1621 рік), битва під Пилявцями (1648 рік), битва під Батогом (1652 рік), битва під Конотопом (1659 рік).

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ (1914 – 1918 роки)

Після більш як столітньої перерви українське військо відродилося. З початком Першої світової війни, 6 серпня 1914 року, Головна Українська рада та Українська боєва управа у Львові проголосили маніфест із закликом гуртуватися під знаменами Українських січових стрільців для створення добровільного військового підрозділу – Легіону. На заклик відгукнулося 28 тисяч, з яких австрійська влада вибрала 2,5 тисячі.

У березні 1915-го Легіон організований за австрійським зразком: два окремих батальйони по чотири роти в кожному. У вересні того ж року з них утворюють 1-й Полк Українських січових стрільців. У розпал війни, в травні-червні 1916 року, Полк УСС вже додатково нараховував: кулеметну роту, взвод мінометів і вогнеметів, ротний телефонний зв'язок, відділення хімічного захисту, технічну роту.

Основним зразком зброї у Легіоні УСС була гвинтівка Манліхера з багнетом. У боях також використовувалися пістолети, станкові кулемети Шварлозе та ручні гранати.

Участь у бойових діях. Від початку існування Легіон брав участь у боях проти російських військ у Карпатах. Особливо запеклими були за гору Маківку 29 квітня – 2 травня 1915-го. Далі він відзначився в боях під Болеховом, Галичем, Завадовом і Семиківцями, на горі Лисоня під Бережанами.

ВІЙСЬКО ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1921 роки)

У 1917 році в лавах армії Російської імперії перебували понад 3,5 мільйона українців. З початком Української революції вони почали гуртуватися та створили перші національні підрозділи. У листопаді того ж року українізовані війська вивели зі складу російської армії та об’єднали у дві сердюцькі дивізії. Так творилися наші національні збройні сили.

Кожна з цих дивізій складалася з чотирьох піших полків та окремих підрозділів. За сердюцькими частинами зберігалися «іменні» назви, присвоєні переважно на честь визначних діячів козацької доби: Богдана Хмельницького, Павла Полуботка, Петра Дорошенка, Івана Богуна.

Основною військовою силою уряду УНР наприкінці 1917–початку 1918 років став Перший Український корпус під командою генерала Павла Скоропадського. На початку грудня створили Генеральний штаб – центральний орган управління збройними силами УНР у війні з більшовиками.

Однак криза у суспільстві диктувала добровольчий підхід до набору в армію. Тож саме добровольці прийняли основний тягар боїв із червоними. Це були

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ’ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

курінь Січових стрільців, Гайдамацький кіш Слобідської України та парамілітарні загони Вільного козацтва. Окремий Запорізький загін, створений після відступу українських військ з Києва, також був сформований з добровольців.

Навесні 1918 року більшовиків вигнали з України. Після цього військове відомство УНР почало планомірну розбудову – Запорізький загін розгорнули в бригаду і включили до нього Гайдамацький кіш, а Січовий курінь реорганізували в полк.

Основою збройних сил УНР стали війська, створені за територіальним принципом. У восьми губерніях України створили вісім армійських корпусів, які отримали назви за районом дислокації (Перший Волинський, Другий Подільський, Третій Херсонський і так далі).

В армії Української Держави Павла Скоропадського залишилися ті самі вісім територіальних корпусів та окремі військові з'єднання і частини (такі як Запорізька дивізія та загін Січових стрільців), а також з'явилися Сіра та Сердюцька дивізії, Кіш Низових запорожців, Чорноморський кіш.

За часів Директорії Запорізька дивізія та загін Січових стрільців перетворилися на корпуси, а Чорноморський кіш – на дивізію. Також було сформовано Дев'ятий і Десятий корпуси. Крім того, Дієвій армії УНР підпорядковувався і корпус Січових стрільців на чолі з отаманом Євгеном Коновальцем.

Західноукраїнська Народна Республіка, проголошена 1 листопада 1918 року після падіння Австро-Угорщини, також мала власні збройні сили – Галицьку армію. Протягом листопада 1918-го – червня 1919 року ГА провела кілька блискучих операцій проти польського війська. У цей час її бойові частини нараховували до 45 тисяч багнетів та більш як 2500 шабель. У липні 1919-го Дієва армія УНР та ГА об'єднались у майже 100-тисячну українську армію, яка розпочала наступ на Київ. Навесні 1920 року, після Першого зимового походу, вцілілі підрозділи Армії УНР були реорганізовані, а наприкінці 1920-го вони перейшли річку Збруч – тогочасний українсько-польський кордон. Окремі підрозділи української армії та повстанські загони Холодного Яру продовжували боротьбу проти більшовиків іще кілька років.

Роди війська. Українські збройні формування 1917–1921 років складалися з піхоти, кінноти, артилерії і технічних частин – саперних, зв'язкових, автомобільних, авто панцерних та залізничних. Були також панцерні (броньові) потяги й авіація.

Піхота була найчисленнішим родом військ. Під час походу об'єднаних українських армій на Київ у серпні 1919 року вона налічувала 35 тисяч багнетів.

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

Основною бойовою одиницею піхоти був полк (бригада), який складався зі штабу, трьох піших куренів, гарматної батареї, розвідувальної, зв'язковою, саперної і санітарної чот, полкової обозної валки та полкового оркестру. Із 1919 року базовим тактичним з'єднанням української піхоти стала стрілецька дивізія.

Кінні підрозділи були розподілені між піхотними формаціями й не утворювали окремих великих з'єднань. Артилерія, за свідченнями сучасників, була найкращою частиною українського війська. На жаль, саме вона найгостріше стикалася з браком боєприпасів. Українська авіація на озброєнні мала тільки старі літаки російської та австрійської армій. Українські пілоти виконували головним чином функції розвідки та зв'язку.

Озброєння: російські й австрійські гвинтівки та карабіни, а також пістолети та револьвери. Широко застосовувалися також і ручні гранати. Українська кіннота була озброєна, шаблями та пістолетами. Деякі частини – кавалерійськими піками.

Основною автоматичною зброєю як піхоти, так і кінноти були станкові та ручні кулемети. Артилерійське озброєння також було російського чи австрійського походження – гармати калібром 76,2 мм. 108 мм, 122 мм, 152 мм.

Найважливіші бої та операції: бій під Крутами (січень 1918 року), бій під Бахмачем (березень 1918 року), похід Болбочана на Крим (квітень 1918 року), Чортківська офензива (червень 1919 року), похід об’єднаних армій УНР та Галицької армії на Київ (липень – серпень 1919 року), Перший зимовий похід (грудень 1919–травень 1920 року), Другий зимовий похід (жовтень–грудень 1921).

КАРПАТСЬКА СІЧ (1938 – 1939 роки)

4 вересня 1938 року в Ужгороді українці Закарпаття, що входило в міжвоєнний період до Чехословаччини, створили парамілітарну організацію – Українську національну оборону. Її метою був захист державного майна, оборона населення краю та охорона його автономного уряду.

9 листопада 1939 року відбулися установчі збори Організації народної оборони Карпатська Січ (ОНОКС). Низові організації поділялися на відділи – «чоти». Ті ж, у свою чергу, об'єднувалися в «кущі» по всьому Закарпатті. Керівництво Карпатської Січі розглядало її як оборонний громадський рух. Січовики несли патрульну службу у прикордонній смузі проти угорських та польських терористів, допомагали поліції. Загальна кількість бійців, що перебували на казарменому положенні, не перевищувала 2 тисячі осіб.

Озброєння, головним чином чеського виробництва, мали лише 300-400 осіб. Часто траплялися угорські та польські зразки зброї. Основною були гвинтівки різних типів, а також декілька десятків кулеметів.

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ’ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

Карпатська Січ була суто піхотною формацією. Це було зумовлене як географічними особливостями Закарпаття, так і воєнно-політичними умовами, в яких опинилися українці краю.

Участь у бойових діях. 15 березня 1939 року сойм Карпатської України в Хусті прийняв акт про незалежність. Того ж дня розпочався повномасштабний наступ угорських військ. Вирішальний бій відбувся на Красному полі. Січовики стримували противника більше 8 годин. Але перевага угорців у живій силі та озброєнні змусила оборонців відступити до Хуста.

УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ (1940-1950-ті роки)

УПА формувалася за зразком регулярних армій. Організаційна структура була достатньо гнучка, щоб ефективно розподіляти людські та матеріальні ресурси, пристосовуючись до мінливих воєнних реалій, та досягати значних бойових успіхів.

У листопаді 1943 року територію дій УПА було поділено на генеральні воєнні округи: УПА «Північ», УПА «Південь» та УПА «Захід». Кожна з них мала крайового командира зі штабом та поділялася на територіальні воєнні округи

Основною тактичною одиницею в УПА була сотня. До її складу входили три чоти, які складалися з трьох роїв. Рій налічував 10-12 вояків, озброєних одним легким кулеметом, 2-3 автоматами та гвинтівками.

В УПА існувала функціональна система командних призначень (ройовий, чотовий, сотенний, курінний, командир загону або тактичного відтинка, командир ВО чи групи, крайовий командир, Головний командир УПА).

Озброєння. Українські повстанці використовували виключно трофейну зброю, здебільшого спочатку німецького, а згодом радянського виробництва. Мали також польське, чеське й угорське озброєння. Переважно стрілецькі гвинтівки, автомати, ручні кулемети та ручні гранати.

Роди війська. УПА була в основному армією піхоти. У 1943-1944 роках у її складі були окремі сотні кінноти й артилерії.

Боротьба УПА проти окупантів. Розгортання армії відбувалося на тлі постійного протистояння на антинімецькому та антирадянському фронтах.

Перші бойові дії УПА здійснювала проти нацистських окупантів. Коли радянсько-німецький фронт відкотився на Захід, на боротьбу з повстанцями більшовицька система кинула десятки тисяч бійців військ НКВД. На Волині, Поліссі та Галичині спалахували важкі, часом кількаденні бої.

УПА діяла великими силами до літа 1945 року. Далі була змушена реорганізуватися через великі втрати серед особового складу. Протягом 1945-1946-

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

го повстанці поступово перейшли від активних наступальних методів до оборонних. На кінець 1949 року, наказом Головної команди УПА, сотні та курені було розформовано. Проте боротьба була продовжена у формі збройного підпілля впродовж 1950-х років.

Тематичні ресурси та матеріали Інституту

Інтерактивна карта повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Систематизує інформацію про перебіг російсько-української війни після повномасштабного вторгнення РФ в Україну та її наслідки в регіональному вимірі. Ресурс створений і наповнюється командою фахівців Української жіночої варти та Українського інституту національної пам'яті, доступний за покликанням.

Методичні рекомендації для місцевих громад щодо пам'ятання учасників, жертв і подій російсько-української війни (http://surl.li/fwyxbu) – матеріали, розроблені Українським інститутом національної пам'яті, Національним музеєм Революції гідності, Національним музеєм історії України у Другій світовій війні спільно з партнерами: Центром досліджень воєнної історії Збройних сил України, Департаментом культури та туризму Київської обласної державної адміністрації, Платформою культури пам'яті «Минуле/Майбутнє/Мистецтво», громадською організацією «Музей сучасного мистецтва», платформою пам'яті «Меморіал», Фондом «Партнерство за сильну Україну», можуть слугувати дорожньою картою для органів влади та громад у питаннях меморіалізації та комеморації учасників, жертв, подій російсько-української війни.

Виставки:

«10 років агресії – 10 років спротиву» – про різні аспекти російсько-української війни: злочини, руйнування, екологічні катастрофи, громадський спротив, морську та повітряну агресії, міжнародну консолідацію, втрачену власність, злочини проти медіа та інші: http://surl.li/jgqbzk

«Наш Маріуполь» – 15 банерів за допомогою історичних фото, ілюстрацій і коротких текстів розповідають історію Маріуполя від козацької доби до опору та руйнації міста внаслідок російського повномасштабного вторгнення у 2022 році: http://surl.li/yaxnch

«Україна. Війна в Європі» – про історичні передумови сучасного російсько-українського протистояння, різні аспекти поточної фази війни після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, а також героїчний спротив

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

українського народу, який тримає Україну в фокусі європейського інтересу: http://surl.li/avoaak

«Кожен із нас – воїн» – спільний проєкт Сил територіальної оборони Збройних сил України та Українського інституту національної пам'яті про історичну тяглість національного спротиву українців, а також про сучасних захисників України – бійців територіальної оборони: http://surl.li/hmpvmp

«Рашизм – це…» створена спільно Українським інститутом національної пам'яті, Центром стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, а також Національним меморіальним комплексом Героїв Небесної Сотні – Музеєм Революції Гідності. Розкриває зміст та характерні риси квазіідеології – рашизму: культ «скрєп» і культ вождя, імперський реваншизм і «побєдобєсіє», агресивна пропаганда та ксенофобія, розповідає про злочини, які здійснюють рашисти: http://surl.li/dmroit

«Комунізм = Рашизм» створена Архівом національної пам'яті (Галузевим державним архівом Українського інституту національної пам'яті). Включає 13 історій українців XX та XXI століть, які постраждали від радянської та сучасної російської влади. Історії проводять паралель між злочинами комунізму та рашизму й доводять, що методи тв мотиви росіян зі знищення українців – розстріли, виселення, грабунки, депортації, фільтраційні табори – не змінюються: http://surl.li/mtmtmn

«Українське військо: 1917–1921» розповідає про початки Українського війська та його організацію, легендарних командирів, роди військ, одностроі та відзнаки, зброю, найвизначніші військові формації та бойові операції 1917–1921 років, вшанування пам'яті і відновлення мілітарних традицій нині: http://surl.li/lzfdjq

«Проти Голіафа» розповідає про жінок і чоловіків з УПА, які кинули виклик двом тоталітарним режимам: https://surl.li/azeqhq

«Люди Свободи» – масштабний відео та виставковий проєкт про людей, які своєю працею та боротьбою в минулому столітті зробили можливим відновлення незалежності України: http://surl.li/phbmhb

«Воля України або смерть» присвячена антибільшовицькому повстанському руху, який у 1919–1920 роках охопив майже всі регіони України, знайомить із отаманами найбільших повстанських загонів, методами боротьби, а також так званими повстанськими «республіками»: http://surl.li/sfkihf

«Рекрутинг: з прадавніх часів до сучасності» розповідає про комплектування українського війська в різні історичні епохи, від Русі до тепер, сучасний рекрутинг до Збройних сил України, а також історію бойових бригад, які

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

беруть участь в експерименті з залучення добровольців від 18 до 24 років. Створена Інститутом спільно із Міністерством оборони України: https://surl.li/wwfyji

Плакати:

«Воїни. Історія українського війська»: http://surl.li/pjyaaz

Арт-плакати «Військова еліта Української революції 1917-1921 років» – це 22 постери із зображенням легендарних старшин, які стояли біля витоків української армії Євгена Коновальця, Петра Болбочана, Олександра Удовиченка, Дмитра Вітовського, Петра Франка та інших:

http://surl.li/oiekol

http://surl.li/wrqlvj

Серія банерів про перший рік війни (у серії використані фото: Міністерство оборони України, Генштаб ЗСУ, Timothy Fadek, Christopher Occhicone, Dan Kitwood, Віктор Боринець, Salwan Georges, Thomas Peter, Гліб Гаранич, REUTERS): http://surl.li/rzkjon

«Патрони наших вулиць» – 20 двосторонніх листівок-флаєрів, які розкривають епохи через біографії видатних діячів, їхній внесок в українське державне, військове, культурне будівництво. Проєкт спрямований на популяризацію нових назв вулиць – поширення через поштові скриньки або вуличні бокси, оформлення в банерні виставки, використання в закладах освіти, музеях, бібліотеках громад, на відкритих заходах. Листівки доповнені методичними рекомендаціями із варіантами застосування: http://surl.li/bpnayb

«Герої наших вулиць» – це спільний проєкт Інституту, проєкту «Стріткод: історія на кожному кроці», ГО «Історична платформа», Платформи пам'яті «Меморіал» за підтримки УКФ. Проєкт включає виставку та інформаційні таблички з QR-кодами («стріткодами») про загиблих захисників і захисниць України та пояснюють, на честь кого названі вулиці міст: https://streetcodes.in.ua/streetcodes/.

Рубрики на сторінках Інституту в соціальних мережах (фейсбук, твіттер, інстаграм, телеграм-канал «Історія та пам’ять»):

«Героїчні історії російсько-української війни» (#fightforukraine), «Росія вбиває» (#росія_вбиває), «Росія знищує українську культурну спадщину» (#russiaruinsculture), «Загублене дитинство».

«Патрони ЗСУ» – рубрика в соціальній мережі Інституту #ПатрониЗСУ, яка знайомить із назвами військових підрозділів української армії https://surl.lt/sjnaqx

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ’ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

Освітній проєкт 2020 року **«Діалоги про війну»** – чотири 10-хвилинні відеорозмови учениці з ветеранами сучасної російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?», «Що таке сучасна російсько-українська війна?», «Повномасштабне вторгнення», а також методичні рекомендації: http://surl.li/pvlqja

Випуски подкасту (На)пам'ять:

«Чай у пакетиках, меморіальні традиції, мобілізація. Незнаний спадок Першої світової війни» з Іваном Стичинським: http://surl.li/gkznhn;

«Якою є гідна пам'ять про досвіди війни?» з Катериною Семенюк про меморіалізацію, роль громад та конкурс: https://surl.lt/whwfbn

Історичні каруселі (перелік матеріалів не вичерпний, крім того, вони регулярно розміщуються в телеграм-каналі Інституту «Історія та пам'ять» @uinp_gov):

«УГВР-80. П'ять фактів про "повстанський парламент"» – https://t.me/uinp_gov/1864

«7 українських артефактів та феноменів Першої світової війни» – https://t.me/uinp_gov/1918

«Кенгірське повстання. Вільні навіть у неволі» – https://t.me/uinp_gov/1719

«14 квітня – початок антитерористичної операції» – https://t.me/uinp_gov/1653

«Москва» пішла на дно. Як українські ВМС контролюють море без застосування бойових кораблів» – https://t.me/uinp_gov/1639

«10 років подвигу 10-ї Сакської бригади морської авіації імені Героя України полковника Ігоря Бедзая» – https://t.me/uinp_gov/1616

«Початок звільнення півночі Донеччини. 5–7 липня 2014» – https://t.me/uinp_gov/2820

«Про Кримський похід Болбочана 1918 року як одну із ключових воєнно-політичних ініціатив УНР» – https://t.me/uinp_gov/2647

«Визволення півночі України від Житомирщини до Сумщини» – https://t.me/uinp_gov/2625

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

«Перший вбитий у новій російсько-українській війні військовий – Сергій Кокурін» – https://t.me/uinp_gov/2565

«Карпатська Україна та Августин Волошин» – https://t.me/uinp_gov/2555

«Бій під Крутами – локальна битва із важливим геополітичним значенням» – https://t.me/uinp_gov/2415

«Розвіюємо міф навколо відносин між козаками і кримськими татарами» – https://t.me/uinp_gov/2295

Відеоматеріали:

«Герої України. Південь» – інтерв'ю із військовослужбовцями, нагородженими званням Герой України з врученням ордена «Золота Зірка», Олегом Федоровим, Миколою Чобану, Денисом Чубаревим. Це спільний проєкт телекомпанії «Суспільне. Одеса», Першого міжрегіонального відділу УІНП, Оперативного командування «Південь» Сухопутних військ ЗСУ, ГО Veterans HUB ODESA: http://surl.li/nxyxbc

«Козацьке коріння Донеччини та Луганщини» – коротка стрічка-нагадування про козацьку історію краю і про те, що зараз у запеклій боротьбі з російськими зайдами ми боронимо і відвойовуємо своє: http://surl.li/ahcvts

«Вогонь та Мистецтво: Сага Героїв» – серія відеороликів про військових, які порівнюються з культовими українськими митцями, зокрема Лесею Україною та Іваном Франком. Проєкт створений Першим міжрегіональним відділом УІНП, Оперативним командуванням «Південь», ГО «Ветеранс ХАБ ОДЕСА» та «Центр розвитку сучасної культури»: http://surl.li/nyqafu

«Голоси Революції Гідності» – відеосвідчення учасників подій листопада 2013–лютого 2014 років – http://surl.li/sewpjy

«Голоси УПА» – спогади тих, хто зі зброєю в руках боровся за незалежність України, зібрані Центром досліджень визвольного руху та передані Архіву усної історії УІНП: http://surl.li/avnmnq

Цикл «Нескорені» – три короткі ролики, в яких про воїнів Української повстанської армії розповідають їхні нащадки, котрі нині на передовій боронять Україну від російської агресії http://surl.li/ungqpw

Відеолекції «Бойовий шлях Армії УНР»: командири, військові підрозділи, ключові операції. Серія тридцятихвилинних відеолекцій: «Структура і формації Армії УНР», «Ключові військові операції Армії УНР», «Видатні командири Армії УНР» https://surl.lu/fktonb

Документальний цикл про політв'язнів – спільний проєкт Українського інституту національної пам'яті та «Історичної правди». Серія короткометражних

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

фільмів про Ірину Стасів-Калинець, Миколу Руденка, Святослава Караванського, Івана Дзюбу, Михайлину Коцюбинську, Надію Світличну: http://surl.li/ohjwtm

«Люди епохи» – серія біографічних роликів, присвячених ювілеям відомих історичних осіб, які залишили помітний слід в історії України. Героями серії стали Київський князь Ярослав Мудрий, гетьман Іван Мазепа, письменниця і член Центральної Ради Людмила Старицька-Черняхівська, дисидент Євген Сверстюк, творець українського війська, Головний отаман Дієвої армії УНР Симон Петлюра, автор слів Гімну України Павло Чубинський та інші: http://surl.li/kqgagd

Відеоісторія «Українська революція 1917–1921 років. Як творилась держава»: https://surl.li/xnundy

Відеоісторія «За що боролась українська повстанська армія?»: https://surl.lu/fzehlf

Відеолекції з історії України для військових у регіонах: http://surl.li/xsqhip

Серія короткометражних документальних фільмів **«Жінки, які загинули за Україну»** – це проєкт Жіночого ветеранського руху за підтримки Інституту: http://surl.li/fbmagd

«Історії місць війни» – відеофіксація спогадів людей, які пережили окупацію і стали свідками воєнних злочинів: http://surl.li/gtwaba

«14 квітня 2022 року українські військові потопили російський флагманський корабель «Москва»: https://t.me/uinp_gov/2630

Видання Інституту:

Брошура «2014: початок російсько-української війни» – проєкт на основі інформаційних матеріалів Інституту до 5-річчя від початку збройної агресії Російської Федерації проти України. Містить два наративні напрями: історичний контекст і передумови російської агресії 2014 року; хронологія початку російсько-української війни, від окупації Криму до підписання Мінської угоди: http://surl.li/amsobx

«Без ротації»: http://surl.li/xyhqvw

«Воїни Дніпра: цінності, мотивації, смисли»: http://surl.li/bqfzoh

«Дівчата зрізають коси». Книга про жінок на війні: http://surl.li/lopuip

«Волонтери: Сила небайдужих»: http://surl.li/onfbhs

«Капелани. На службі Богу і Україні»: http://surl.li/hefqau

«Люди “сірої зони”: свідки російської анексії Криму 2014 року»: http://surl.li/sakfxk

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ’ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59

Тести:

«Незалежність. Боротьба триває»: https://surl.lt/yvfxye

«Євген Коновалець – воїн і державник»: https://surl.li/lsjjqv

«Для мене вже почався суд історії»: до 145-річчя з дня народження Симона Петлюри» – http://surl.li/wywdvp

«Чи взяли б вас у фільм про Листопадовий чин?» – http://surl.li/anbzcl

«Хто ти з Військової еліти Української революції 1917-1921 рр.?» – http://surl.li/ebbrsc

Над матеріалами працювали співробітниці Інституту Ганна Байкєніч та Олена Охрімчук

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2381/8.1-06-25 від 18.09.2025
Сертифікат 5E984D526F82F38F040000004AA7D40167B76F06
Підписувач АЛФЬОРОВ ОЛЕКСАНДР АНАТОЛІЙОВИЧ
Дійсний з 03.07.2025 16:24:54 по 03.07.2026 23:59:59